Szalay László Pál

Cseles időkalicka

Oldás és kötés. A legrövidebben e két szóval tudnám összefoglalni azt, ami a jelen horizontján történik. Persze szépen felöltöztettük, ideológiát aggatunk rá, kellőképpen mellé álltunk. Mondhatnám úgy a legfájdalommentesebbre, a legsimábbra, a legkellemesebbre csiszoltuk, hogy senkinek meg ne akadjon a torkán. Dübörgő zene, díszsortűz, csillagváltós égbolt, áttetszőre vikszolt pezsgőspoharak, harsány kacaj, államilag engedélyezett másnaposság. Fenemód vonzó kellékei a szilveszternek. Belecsapódunk, hogy aztán rafináltan kivessen magából. A hajnal pedig elhozza a bágyadt ébredés kijózanító ürességét. Szétázott petárdásdobozok, alkalmi rakétaindító pultok, porcukorként málló üvegszilánkok az aszfalton, tömjén helyett foszforszag a levegőben, látomásos költészet híján hajnali részegséget váltó agyi bowling derbi. Bevárjuk a mutatók egymás mögé történő érkezését: másodperc, perc, óra. Mind egy csatasorban. Hol üt, hol kong, hol csippant, de most nem csak 60 perc hamvad el a különböző frekvenciájú hullámok pardont nem ismerő jelzése nyomán, nem csak egy nap megy le az emberiség feneketlen garatán, hanem az év leggyorsabb körét inti le a pepitakockás zászló.

Ekkora lehet a baj, hogy ily gigapartivá terebélyesedett kontinensközi mulatságot kell rendezni? Értelmezés kérdése. Alapfelállásban halál és születés, temetés és keresztelő, elhamvadás és testet öltés, a 12-es szám előtti és utáni 5 – 5 percnyi ék jelentéstartományának befogadó képessége. Túlfeszített percek, másodpercek, amelyeknek árfolyama a kiválasztódásuk által felfoghatatlan módon megnő. Kevés az a pillanat, ami előtt ennyien, ekkora hévvel és számolatlan munícióval hódolnak. Talán ott liheg benne az a tudat, hogy mindenre készen az utolsó gin-tonikig, fogadó alapállásban, ha lesz még egy passz, én le nem maradhatok róla. A velejének utolsó cseppjéig partiban lenni. A tükör másik oldala az mutatja, hogy már az első pillanattól számolni kell velem. A stréber, aki ha tehetné, már a startpisztoly előtt nekilódulna. Mit meg nem teszünk a belépés és kilépés illúziójának erőterében?! Pedig alapjában véve oldás és kötés az, aminek a madzagját foszforeszkáló színes szálakból szőtték az ünnep tiszteletére. Eloldatunk 2018 stabil biztonságától, egy ától cettig megismert időintervallumtól, s átnyergelünk az idegenség izgalmasan szilajnak hitt fekete paripájára. Most megy a kötés… Legyünk optimisták a ló és a lovasa, no meg a nyereg állhatatossága kapcsán.

Meg is állhatnánk a tények összegzésénél és mint aki jólvégezte dolgát, levonulhatnánk a színpadról. Máskor is előfordul, hogy az újesztendő a küszöbön állva, hangosan Adyt szavalt az árva: *„S mielőtt a régi mód letűnne, /Már összefogva az új itt áll/ Glóriásan és fölkészülve."*

Más dolgunk nincs is, csak fogadjuk el, ne vesződjünk a részletekkel. Hagyjuk a hömpölygő időt, fogjunk egy szörfdeszkát és hasaljunk rá. Mit nekünk kusza szövésű gondolat, újesztendős választóvonal, kezdetre optimalizált publicisztika. Mind ezek nélkül is jól megvagyunk.

Nekem mégis böki a csőröm az idő csűrcsavaros rafinériája. Mint egy „ap*a*nya csavar", úgy érzem magam, akiben összeér a múlt, s a jövendő. Akinek menetét az ősei is barázdálták már, de az utódai sem kímélték a homlokközi rovátkagyárat. Ki életközépen állva az előre nézők fejét figyelmezőn folyton hátra fordítja. Az előttem tekergőző, aprócseprő törpevicsek, kik maholnap a fejemre nőnek, miattuk még távolra is élesítenem kell homályosuló szemgolyóim. Egyik pillanatban még az idősáv ezen oldalán téblábolunk, s most meg odaát vagyunk? Egy kosza pillantás , s már 18-ból 19 lett? Egy nagyobb lélegzetvétel előtt lehetett, amikor én mondtam azt gyermeki módban, hogy apa, s most mintha nekem mondanák ezt ketten is, bár néha anya vagyok. (De ezt nem varrom az idő nyakába.)

Illúzió, hogy leoldhatunk bármit. Bár valóban, az atomóra pontossága szerint, bolygószinten elhagytunk egy gyanús idősávot, de félek megszabadulni ettől nem lehet. Túlgörgetheted az évszámot a digitális jelzőn, de te, aki benne éltél, nem hagyhatod üresen a kérdéses rubrikát, ha csak képzeletben helyezkedsz is vissza egy pillanatra. Mi több, amikor azt hinnéd, hogy tovaszökkentél egy sértetlen, komponálatlan, megbecstelenítetlen, legázolatlan, megfejtetlen tisztására a számegyenesnek, rádöbbensz, újabb kalicka ez, csak épp más a numerója. Mozgástered még van. Meglehet kifutót láttat, amin majd elemelkedsz. Ne hidd. Délibáb. A jövő rendkívül erős késztetés. Mindent kínál, mindent elhitet, mindent reménytelinek fest, a változás letéteményeseként definiálja önmagát. Ha én, mint az olvasó belső hangja, valamit kívánhatnék, az az lenne, hogy legyünk sokkal elnézőbbek a múltunkkal, múltbéli énünkkel. Legfőképpen ne becsüljük le. Soha ne higgyük el, hogy lecserélhető. A jövő pedig bármennyire erősnek, lehengerlőnek mutatja magát, ne tartsuk biztos befutónak. Hadd bizonyítson, izzadjon, koptassa kicsit fényes páncélját. Attól még, hogy ő az ellenkező irányból jön, a kritika szintúgy kijár neki. Éberségünket ez esetben se bízzuk mormotákra.

A tér hasonló módon, mint az idő elszeparálódhat. Ahogy az eltelt évek, évtizedek, évszázadok elzáratnak tőlünk, úgy bizonyos történelmi helyzetekben maga a tér válhat megközelíthetetlenné, tabuvá. Karácsony

előtt került a könyvesboltok polcára az egyik Károlyi leszármazott visszaemlékezése, pontosan az Ausztráliában élő, 92 éves Sophie Edwards-é. Az Emlékek és rejtélyek c. izgalmas memoár személyes hangvételben mondja el a család 25 generációjának örömét és bánatát. Közöttük az 1944-es szovjet betörés elől történt menekülésüket. Ahogy a Vörös Hadsereg mindent felőrölt, azzal együtt az itt élőknek lett egyre kevesebb a tér. A Károlyi család tudta, hogy a kommunista berendezkedés mivel jár, ezért felkészültek, hogy elhagyják az országot. Ezután 45 esztendeig volt elzárva tőlük a hazájuk. Shophie Edwards így vall erről: *„Semmi kétségünk nem maradt afelől, hogy előbb utóbb biztosan el kell menekülnünk. Ezért aztán miden este úgy feküdtünk le, hogy a legszükségesebb útiholmink már össze volt csomagolva: egy váltás ruha, meleg kabát, esőköpeny és hasonlók, és két autónk állandóan útra készen állt."* Bármennyire nehéz volt a döntés – a történelem szele nem kérdezett semmit, csak jött – konzerválni az idillt nem lehetett. Ha vesztesen, ha bujdokolva, ha lemeztelenedve, de menni kellett. A készenlét tanulsága egyszerű és megfogadható. (Szépmíves Kiadó, 2018.)

Puskás Lajos azon áldozatok egyike volt, akik Románia világháborús szerepvállalásának jutalmát nyögte. 1947. május 7-én tartóztatták le felforgató, uszító, népellenes tevékenysége miatt. Számára is beszűkült a tér, s félő volt, hogy az idő is. Mindezek tudatában, helyzetének teljes bizonytalanságában a történelemtanár titokban naplót vezetett, ami az utókornak köszönhetően az égi belátás és kegyelem által fennmaradt. A naplójegyzetek nem csak a történelem hitelesítésének pecsétjei, hanem egy embernek a megváltozott élethelyzetre adott válaszai. Június 7-én ezt jegyezte fel: *„Lassan beletörődünk, hogy nincs értelme a rövid időre szabott reménykedésnek. Ehelyett inkább önmagunkba vonulva próbálunk bölcselkedni az életről. Mire is való? Most fedezzük fel az élet szépségeit, amikor nincs módunkban azokat élvezni. Az idő telik, s most látjuk, mennyire nem éltünk mindazzal, amit az élet kínál."* Végül a szamosújvári börtönlágerből 5 hónap raboskodás után szabadult. A múló idő rácsos keretei között megtalálható a boldogság, még ha szűkre szabottan, még ha korlátos voltában is. (Országút Társulat, 2018.)

Miért állítanánk falhoz magunkat, miért korlátoznánk az örömhöz való jogunkat? A történelem rettenete lehet muníció a jövő generátorállásaiban? Hol a biztatás, hol az optimizmus? A kényszer, a szorító tényezők, a beszűkült perspektíva, a csűrcsavaros időkalicka lehet a megvilágosodás, a létbátorság, a fizikai eshetőségeken való felülemelkedés kiváltója. A túlzott kényelem, a kihívások hiánya, a beteljesültség érzete képes kioltani a továbblendítő belső parancsot. Stanisław Lem ír egy kísérletről, ahol az LSD a tökéletesség illúzióját kelti a lélekben, már-már vallásos élményt:

„Az ember szeret elébevágni a dolgoknak, biológiailag a jövőbe hajlónak alakult ki, mindenkori jelene a jövőbe törekszik, s ha nincs a jelenben várakozás, remény, törekvés, akkor el is veszítette a számára igazi értemét. Ez az állapot megsemmisíti a személyes jövővágyak egészét…" (Summa Technologiae, 1972.) Az apró és óriási beteljesületlenségek profán golgotája sarkallhat újabb fordulóra a dermedt idő ketyegő lovagjaival. Sisakrostélyt le, lándzsát célra, sarkantyúzz! Vigyázz hát 2019, mert nekem is érkezésem van a viadalra!